

Edward Szafrowski

Ustawodawstwo Jana Pawła II

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 32/1-2, 7-25

1989

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. EDWARD SZTAFROWSKI

USTAWODAWSTWO JANA PAWŁA II

Treść: Wstęp. I. Lud Boży. 1. Wierni. 2. Hierarchiczna struktura Kościoła. 3. Instytuty życia konsekrowanego. — II. Posługa nauczania. — III. Posługa uświęcania. — IV. Procesy. — Zakończenie.

Wstęp

W związku z dziesiątą rocznicą Pontyfikatu Jana Pawła II kanonistów interesuje na pierwszym miejscu Jego działalność ustawodawcza. Godzi się w tym miejscu odnotować, że Nasz wielki Rodak już przed objęciem posługi Najwyższego Pasterza miał duże zasługi na polu prawodawstwa partykularnego. Trzeba przypomnieć, że stał się pionierem działalności synodalnej w duchu Vaticanum II. Zapoczątkował bowiem i niemal doprowadził do końca dwa duszpasterskie synody: diecezjalny i prowincjalny. Zwłaszcza pierwszy był i jest nadal wzorem dla wielu duszpasterskich synodów diecezjalnych. Jego postanowienia zostały przetłumaczone również na język włoski: *Il Sinodo pastorale dell'Archidiocesi di Cracovia 1972—1979*, Libreria Editrice Vaticana 1985.

Po objęciu posługi Pasterza Kościoła Powszechnego, działalność ustawodawcza stała się jednym z ważnych aktów pontyfikatu Jana Pawła II. Należy podkreślić, że jest ona ukierunkowana przede wszystkim na wprowadzenie w życie i kontynuowanie odnowy wytyczonej przez Sobór Watykański II. Szczególnie często akcentowanym przez Papieża momentem jest kolegialność biskupów, co przecież ma bezpośredni związek z nauką Vaticanum II.

Niewątpliwie największym dziełem ustawodawczym obecnego Papieża stał się nowy zbiór powszechnego prawa kanonicznego, promulgowany dnia 25 stycznia 1983 roku, który jest słusznie nazywany *Kodeksem Jana Pawła II*. Na ten dokument zwróci uwagę inny z referatów: *Kodeks Jana Pawła II — po pięciu latach od wejścia w życie*. Natomiast w obecnej prelekcji zostaną uwzględnione inne akty ustawodawcze Papieża, zarówno wydane wcześniej, jak i zwłaszcza te, które ukazały się wraz z jego promulgacją, bądź w późniejszym terminie. Działalność Jana Pawła II na tym odcinku jest bogata i dotyczy wszystkich działów prawodawstwa. Wypada uwzględnić je w całości, choć łatwo pominąć jakiś akt, głównie z tej racji, że nie wszystkie są zamieszczone w AAS. Uwzględniono stan prawny do końca 1987 roku.

Gdy chodzi o sposób przedstawienia interesującego nas prawodawstwa, to z konieczności będzie to przede wszystkim relacja. Ze względów praktycznych dostosowano się do układu obecnego Kodeksu. Ponieważ tylko w jednym wypadku akt ustawodawczy dotyczy norm generalnych, dlatego wyjątkowo zostaje wskazany w tym miejscu. Mianowicie do kan. 127 § 1 ukazała się odpowiedź Papieskiej Komisji Interpretacji KPK. Wyjaśniono, że przełożony nie ma prawa głosu razem z innymi, nawet w wypadku równości głosów — gdy jest wymagana zgoda kolegium lub zespołu osób.¹

I. Lud Boży

Księga o Ludzie Bożym², która zastąpiła poprzednią zatytułowaną o osobach, otrzymała w nowym Kodeksie nie tylko inny układ, ale zamieszczono w niej dużo nowego materiału prawnego, który w swej szacie prawnej mocno odbiega od norm pierwszego Kodeksu. Ogólnie rzecz ujmując należy zauważyć, że obecne normy w wielu wypadkach bezpośrednio bazują na przesłankach teologicznych i socjologicznych.

1. Wierni

Część pierwsza omawianej księgi została zatytułowana: *Wierni* — *De christifidelibus*. Można powiedzieć, że jest tutaj mowa o wiernych w ogólności, zwłaszcza gdy chodzi o ogólne obowiązki i prawa. Dopiero w ostatniej chwili przeniesiono do tej części materiał prawny dotyczący prałatur personalnych. Wcześniej (co było słuszniejsze) znajdował się on w części drugiej.

Mając na uwadze wspomnianą wyżej ogólnie specyfikę wielu norm prawnych obecnego Kodeksu, jest ze wszech miar wskazane zasygnalizować w tym miejscu dokumenty Stolicy Apostolskiej stanowiące ich podbudowę, bądź rozwinięcie. I tak w związku z obowiązkami i prawami wszystkich wiernych należy wspomnieć najpierw Instrukcję Kongregacji Nauki Wiary z dnia 22 lutego 1987 roku — *O szacunku dla rodzącego się życia ludzkiego i godności jego przekazywania*³. Wymieńmy następnie dwie inne pozycje: Instrukcję tej samej Kongregacji (26. 03. 1986 r.) *O chrześcijańskiej wolności i wyzwoleniu*⁴ oraz dokument Kongregacji Formacji Katolickiej (01. 11. 1983 r.) pt. *Wytyczne wychowawcze w odniesieniu do ludzkiej miłości*⁵.

¹ Odpowiedź z dnia 14 maja 1985 roku: AAS 77 (1985) 771. Pośrednio dotyczy kan. 87 odpowiedź z tego samego dnia (jw.).

² Tytuł księgi został zaczerpnięty bezpośrednio z Konstytucji soborowej *Lumen gentium*, w której księga druga ma ten sam tytuł.

³ Por. L'Osservatore Romano, wyd. polskie, nr. 3 z 1987 r., s. 19n.

⁴ Por. tamże, nr. 2 z 1986 r., s. 13 n.

⁵ Watykańskie wydanie broszurowe w języku polskim: Pallottinum 1984.

W różnych miejscach Kodeksu mają zastosowanie encykliki społeczne Jana Pawła II, wydaje się jednak wskazane wspomnieć je w tym miejscu, w związku z obowiązkami i uprawnieniami wszystkich wiernych, zwłaszcza zaś wiernych świeckich. Pierwsza z nich wydana w dniu 14 września 1981 roku, zaczynająca się od słów „Laborem exercens” (o pracy ludzkiej), ukazała się z okazji 90-tej rocznicy encykliki Leona XIII „Rerum novarum”⁶. Druga, z dnia 30 grudnia 1987 roku, *Sollicitudo rei socialis*, została ogłoszona w dwudziestą rocznicę encykliki Pawła VI *Populorum progressio*⁷.

W związku z uprawnieniami wiernych trzeba również wspomnieć stosunek Kościoła do stowarzyszeń masońskich, co się łączy ze sprawą przynależności do nich. Pierwsze wyjaśnienie Kongregacji Nauki Wiary ukazało się dnia 17 lutego 1981 roku,⁸ drugie natomiast już po promulgacji nowego Kodeksu prawa kanonicznego, dnia 20 listopada 1983 roku⁹. Ogólnie rzecz biorąc należy zaznaczyć, że w tej dziedzinie nic się nie zmieniło, chociaż nowy Kodeks nie przewiduje bezpośrednio sankcji karnych za przynależność do stowarzyszeń masońskich¹⁰.

Niewątpliwym uzupełnieniem tytułu traktującego o obowiązkach i prawach wiernych świeckich, jest *Karta Praw Rodziny* — przedłożona przez Stolicę Apostolską wszystkim ludziom, instytucjom i władzom zainteresowanym misją rodziny w świecie¹¹.

Z kolei wypada wskazać dokumenty dotyczące świętych szafarzy czyli duchownych. Pierwszą i podstawową sprawą w tej dziedzinie jest formacja duchowieństwa. W okresie posoborowym szczególną uwagę poświęca się liturgii, ponieważ zadanie uświęcania wypełnia Kościół w szczególny sposób przez świętą liturgię (por. kan. 834 § 1). W okresie dziesięciolecia pasterzowania Jana Pawła II, Kongregacja Formacji Katolickiej wydała (3. 06. 1979 r.) obszerną *Instrukcję poświęconą sprawie formacji liturgicznej w seminariach duchownych*¹². W następnym roku ta sama Kongre-

⁶ Por. *L'Osservatore Romano*, wyd. polskie, nr. 7 z 1981 r., s. 7 n.

⁷ Por. tamże, nr. 1 z 1988 r., s. 1 n.

⁸ AAS 73 (1981) 240—241.

⁹ AAS 75 (1983) 300.

¹⁰ Tamże: Perstat igitur immutata sententia negativa Ecclesiae circa associationes massonicas, quia earum principia semper inconciliabilia habita sunt cum Ecclesiae doctrina ideoque eisdem adscriptio ab Ecclesia prohibita remanet. Christifideles qui associationibus massonicis nomen dant in peccato gravi versantur et ad Sacram Communionem accedere non possunt.

¹¹ Por. *L'Osservatore Romano*, wyd. polskie, nr. 10, s. 6 n.

¹² Dokument ten ukazał się w wydaniu broszurowym: *Instructio de institutione liturgica in Seminariis*, Romae 1979 (PPK, t. XII, z. 2, nn. 23964—24165).

gacja opublikowała List Okólny na temat niektórych bardziej palących problemów formacji duchowej w seminariach¹³.

Gdy idzie o ogólne obowiązki i prawa duchownych, to ostatnio, zwłaszcza w krajach Ameryki Łacińskiej, stała się aktualna sprawa angażowania się duchownych w działalność polityczno-społeczną. Pojawiło się w związku z tym nowe pojęcie: „teologia wyzwolenia”, która próbuje „ochrzcić” skrajne kierunki społeczne bazujące na ateizmie. Kościół musiał oficjalnie zabrać głos na ten temat, aby duchownych — a także wiernych świeckich — uchronić przed licznymi błędami zawartymi w tych teoretycznych ujęciach i wypływających z nich działaniach praktycznych. W dniu 6 sierpnia 1984 roku Kongregacja Nauki Wiary ogłosiła podstawowy dokument w tej sprawie, mianowicie *Instrukcję o niektórych aspektach „teologii wyzwolenia”*¹⁴.

Nowy Kodeks zabrał głos na temat prawa zrzeszania się duchownych i przynależności do różnych stowarzyszeń (por. kan. 278). W tej materii Kongregacja Spraw Duchowieństwa wydała (08.03.1982 r.) — *Deklarację o niektórych stowarzyszeniach i ruchach zabronionych duchownym*¹⁵.

Jednym ze sposobów przejścia duchownego do stanu świeckiego jest reskrypt Stolicy Apostolskiej (por. kan. 290,n. 3). W okresie posoborowym mamy do odnotowania w tej materii pewną ewolucję. W pierwszej fazie zaczęto stosunkowo łatwo zwalniać duchownych z obowiązków związanych z ich stanem, łącznie z celibatem. Okazało się jednak, że takie stanowisko otworzyło drogę do podejmowania przez młodych zwłaszcza kapłanów nieroztropnych decyzji, których potem sami żałowali. Jan Paweł II dostrzegł niebezpieczeństwo związane z tymi „ułatwieniami” i wskazał na wszystkie aspekty tej ważnej sprawy. Uczynił to głównie w *Liście do Kapłanów Kościoła na Wielki Czwartek 1979 roku*¹⁶. W następnym roku (14. 10. 1980 r.) Kongregacja Nauki Wiary skierowała do wszystkich ordynariuszy i przełożonych zakonnych *Pismo, dotaczając do niego nowe normy określające postępowanie w wypadku starania się o papieską dyspensę od celibatu*¹⁷.

¹³ *Lettre Circulaire concernant quelques aspect plus urgents de la préparation spirituelle dans Séminaires*, Rome 1980. Wraz z tym dokumentem Kongregacja przesała List przewodni (25.01.1980 r.) skierowany do wszystkich ordynariuszy miejsca (N.981/79).

¹⁴ Wydanie broszurowe: Fundacja Jana Pawła II. Polski Instytut Kultury Chrześcijańskiej, Rzym 1985.

¹⁵ *Declaratio de quibusdam associationibus quae omnibus clericis prohibentur*: AAS 74 (1982) 642—645.

¹⁶ AAS 71 (1979) 393—417 (PPK, t. XII, z. 1, nn. 23009—23052. Bezpośrednio celibatu dotyczą nn. 23034—23041).

¹⁷ AAS 72 (1980) 1132—1137. Por. W. Góralski, *Dyspensowanie od celibatu kapłańskiego w świetle norm Kongregacji Nauki Wiary z 14 X 1980 r.*, *Prawo Kanoniczne* 22 (1982) nr 3—4, s. 167—176.

2. Hierarchiczna struktura Kościoła

Kolegialność biskupów to ważny aspekt soborowej odnowy życia kościelnego. Wprawdzie Jan Paweł II nie wydał specjalnego dokumentu poświęconego bezpośrednio tej sprawie, jednak liczne jego wypowiedzi, a także stosowana praktyka, stanowią bardzo mocne zaakcentowanie tego ważnego momentu. Potwierdzenie tego znajdujemy głównie w przemówieniach papieskich w związku z odbywanymi co cztery lata zwyczajnymi sesjami Synodu Biskupów. Trzeba następnie zasygnalizować, że Papież zapoczątkował (1982 r.) praktykę zwoływania całego Kolegium Kardynałów dla rozważenia spraw ogólnokościelnych. Nie jest ona związana z dotychczasową formą urzędową gromadzącą kardynałów na konsystorz. Przypomnijmy, że od czasów Jana XXIII wszyscy kardynałowie są biskupami.

Kuria Rzymska już od czterystu lat świadczy wydatną pomoc Najwyższemu Pasterzowi w kierowaniu całym Kościołem. Podobnie jak inne instytucje wymagała ona odnowy w okresie posoborowym. Przeprowadził ją przede wszystkim Paweł VI, głównie Konstytucją Apostolską *Regimini Ecclesiae universae* w 1967 roku¹⁸. Okazało się jednak, że dokonanie pełnej odnowy nie jest rzeczą łatwą. Wymownym tego dowodem były liczne kolejne zmiany wprowadzane przez wspomnianego Papieża¹⁹; ale i one nie zakończyły dzieła odnowy.

Jan Paweł II kontynuuje odnowę tej instytucji. Samo życie domaga się powoływania nowych dykasterii, bądź też znoszenia tych, które się zdeaktualizowały. Trzeba to uznać za proces ciągły i konieczny. Zobaczmy przeto jakie modyfikacje w organizacji Kurii Rzymskiej wprowadził obecny Papież.

Mając na uwadze podstawowy człon omawianej instytucji, którym są Kongregacje, zacznijmy od pierwszej. Paweł VI powołał (1969 r.) przy Kongregacji Nauki Wiary Papieską Komisję Teologiczną i zatwierdził tymczasowo jej statuty. Jan Paweł II, po trzynastu latach, przez motu proprio *Tredecim annis* (06. 08. 1982 r.) zatwierdził ostatecznie wspomniane statuty²⁰.

Jak trudne jest podejmowanie decyzji w tych sprawach możemy dostrzec na przykładzie dwóch Kongregacji: Sakramentów i Spraw Kultu Bożego. Pierwsza z nich należy do stosunkowo młodych dykasterii, ponieważ została powołana do życia w 1908 roku²¹. Jako samodzielna instytucja działała przez 67 lat: w dniu bowiem 1 sierpnia 1975 roku została połączona z Kongregacją Spraw

¹⁸ AAS 59 (1967) 885—928 (PPK, t. II, z. 1, nn. 1469—1493).

¹⁹ Por. E. Sztáfrowski, *Kuria Rzymska*, Warszawa 1981 r., ss. 18—20.

²⁰ AAS 74 (1982) 1201—1205.

²¹ Por. E. Sztáfrowski, dz. cyt., s. 211 n.

Kultu Bożego²². Druga ze wspomnianych dykasterii jako odrębny organ została ustanowiona w 1969 roku²³. Wcześniej sprawy dotyczące kultu Bożego były załatwiane przez Kongregację Obrzędów, która miała jednocześnie kompetencję w sprawach beatyfikacyjno-kanonizacyjnych.

Połączenia obydwu kongregacji dokonał Paweł VI, ze względu na bardzo zbliżoną kompetencję tych dykasterii²⁴. Niezbyt długi był jednak żywot tego nowego organu kurialnego. Jan Paweł II, krótkim pismem apostolskim (chirograf) z dnia 5 kwietnia 1984 roku, dokonał rozdzielenia dwóch wcześniej połączonych Kongregacji²⁵. Odtąd w ramach Kurii Rzymskiej działają ponownie dwie odrębne dykasterie: Kongregacja Sakramentów i Kongregacja Spraw Kultu Bożego.

Inna zmiana w ramach Kurii Rzymskiej odnowionej przez Pawła VI dotyczy dykasterii zajmującej się sprawami rodziny. Przypomnijmy, że w 1973 roku została powołana Rada d/s Rodziny²⁶. Wprawdzie od początku była ona odrębnym organem, ale przez pewien czas związanym z Papieską Radą Świeckich i miała wspólnego z nią przewodniczącego. Jan Paweł II wydał (09. 05. 1981 r.) motu proprio *Familia a Deo instituta*²⁷ którym zniósł wspomnianą wyżej radę, a na jej miejsce ustanowił organ o nazwie *Papieska Rada Rodzin — Pontificium Consilium pro Familia*. Otrzymała ona własnego Kardynała Przewodniczącego, wspomaganego przez Sekretarza oraz Wiceprzewodniczącego Papieskiej Rady Świeckich. Członkami tej instytucji są wierni świeccy (mężczyźni i kobiety), zwłaszcza żonaci, dobrani z różnych części świata przez Papieża. Posiada ona także własny zespół konsultorów, wśród których są przede wszystkim eksperci w sprawach rodziny²⁸. Głównym zadaniem tej dykasterii jest troska o duszpasterstwo i apostołstwo rodzin, w oparciu o naukę i wskazania Magisterium Kościoła²⁹.

Przy tej okazji wypada wspomnieć Konstytucję Apostolską Jana Pawła II *Magnum matrimonii sacramentum* z dnia 7 października 1982 roku, którą zyskał prawne uznanie *Papieski Instytut nad Małżeństwem i Rodziną*³⁰.

Papież powołał również kilka nowych organów ogólnokościel-

²² Konstytucja Apostolska *Constans Nobis* z dnia 1 sierpnia 1975 roku.

²³ Por. E. Szafrowski, dz. cyt., s. 234 n.

²⁴ Por. Konstytucja Apostolska *Constans Nobis*, wstęp (PPK, t. VIII, z. 1, n. 14575).

²⁵ AAS 76 (1984) 494—495.

²⁶ Por. E. Szafrowski, dz. cyt., s. 179 n.

²⁷ AAS 73 (1981) 441—444.

²⁸ Motu proprio *Familia a Deo instituta*, nn. II—IV.

²⁹ Tamże, n. V.

³⁰ Por. L'Osservatore Romano, wyd. polskie, nr. 10 z 1982 r., s. 15 n.

nych. Przez motu proprio *Dolentium hominum* z dnia 11 lutego 1985 roku ustanowił *Papieską Komisję Apostolstwa Służby Zdrowia — Pontificia Commissio de Apostolatu pro Valetudinis Administris*. Została ona złączona z *Papieską Radą Świeckich* z tym jednak, że zawsze zachowuje własną naturę i charakter w podejmowaniu i kierowaniu powierzoną jej działalnością³¹.

Pismem skierowanym do Sekretarza Stanu (20. 05. 1982 r.) Jan Paweł II ustanowił *Papieską Radę d/s Kultury — Pontificium Consilium pro Cultura*. Składa się ona z Prezydium, Komitetu Wykonawczego i Rady Międzynarodowej. Głównym jej zadaniem jest ożywiać Kościół w stale odnawianym spotkaniu zbawczego orędzia Ewangelii z wielością kultur oraz poszukiwanie nowych dróg dialogu kulturowego i utrzymywanie łączności kulturowej z wszystkimi ludźmi dobrej woli³².

W związku z promulgacją nowego Kodeksu Ojciec święty powołał *Papieską Komisję Interpretacji Kodeksu Prawa Kanonicznego*. Uczynił to pismem apostolskim wydanym z własnej inicjatywy *Recognitio iuris canonici* z dnia 2 stycznia 1984 roku³³. Tym samym pismem została zniesiona *Papieska Komisja Interpretacji Dekretów Soboru Watykańskiego II*.

Na terenie Państwa Watykańskiego została powołana (22. 10. 1983 r.) instytucja zwana *Watykańskie Centrum Telewizyjne — Centrum Televisificum Vaticanum*, którego głównym celem jest rozwój telewizji watykańskiej, aby mogła podjąć na szeroką skalę działalność zgodnie z myślą Kościoła³⁴.

Kuria Rzymska oraz inne instytucje centralne są bezwzględnie konieczne do kierowania Kościołem powszechnym. Niełatwe jest jednak przystosowywanie ich do zmieniających się warunków życia. Podejmowane dotychczas w okresie posoborowym akty miały charakter głównie doraźnych rozwiązań, nie zaś gruntowniejszych zmian sięgających bardziej dogłębnie podstaw tej instytucji. Zdawał sobie z tego sprawę już Paweł VI, skoro w 1974 roku powołał specjalną Komisję celem przygotowania takiej zasadniczej odnowy. Podjęła ona działalność, ale za pontyfikatu wspomnianego Papieża nie doprowadzono prac do szczęśliwego końca.

³¹ AAS 77 (1985) 457—461.

³² AAS 74 (1982) 686—687.

³³ AAS 76 (1984) 433—434.

³⁴ Secretaria Status: *Rescriptum ex audientia — „Opus Fundatum „Centrum Televisificum Vaticanum” appellatum constituitur”*: AAS 75 (1983) 44. Na mocy odrębnego pisma (chirograf) dnia 31 maja Jan Paweł II powołał: *Consilium Patrum Cardinalium ad quaestiones organicas et oeconomicas Apostolicae Sedis expendendas* (constituitur): AAS 73 (1981) 545—546. Można też wspomnieć motu proprio „*Quo civium*” — *Qubus iuris canonicis iudicialis ratio in Civitate Vaticana ad recentiores Iuris Canonici, leges accommodatur*: AAS 79 (1987) 1353—1355.

Jan Paweł II podjął rozpoczęte dzieło. Sprawa była przedmiotem konsultacji na dwóch konsystorzach: w 1979 r. i w 1982 r. Pismem skierowanym do Sekretarza Stanu (12. 11. 1983 r.) Ojciec święty powołał Komisję, na czele której stanął kard. Aurelio Sabattani. Wyznaczono jej zadanie dogłębnego przeanalizowania Konstytucji Apostolskiej Pawła VI *Regimini Ecclesiae universae* w oparciu o spostrzeżenia wysunięte na wspomnianych konsystorzach. Również sam Papież już wcześniej podał szereg wskazówek co do kierunku odnowy tej instytucji³⁵. Komisja rozpoczęła swoje prace dnia 9 lutego 1984 roku i odbyła 53 posiedzeń, które objęły około 220 godzin kolegalnej pracy. Jej owocem stał się schemat *Prawa szczególnego dotyczącego Kurii Rzymskiej — Schema Legis peculiaris de Curia Romana* (10. 06. 1985 r.). Jednak i tym razem prace nie zostały uwieńczone powodzeniem.

Z okresu pontyfikatu Jana Pawła II pochodzi odpowiedź Papieskiej Komisji Interpretacji Dekretów Soboru Watykańskiego II, dotycząca członkostwa w Synodzie Biskupów. Komisja wyjaśniła, że Ojcowie wybrani na członków Rady Sekretariatu Generalnego nie stają się tym samym członkami kolejnej sesji Synodu, lecz mają do wypełnienia jedynie te zadania, które wyznacza im *Regulam Synodu* w art. 13 §§ 5—6³⁶. Powyższe wyjaśnienie zachowało moc prawną także po promulgacji nowego Kodeksu, zgodnie z postanowieniem kan. 346, który odsyła do prawa specjalnego, tj. *Regulaminu Synodu*.

Chociaż sprawa duszpasterstwa wojskowego znalazła swoje miejsce w dekrecie soborowym *Christus Dominus*³⁷, jednakże nie została uwzględniona w normach wykonawczych do tego dekretu. Nadal zachowywała moc Instrukcja Kongregacji Konsystorialnej (23. 04. 1951 r.) określająca pozycję prawną wikariuszy polowych³⁸. Odwoływał się do niej wspomniany dekret soborowy³⁹. W nowym Kodeksie jedynie ogólnie zaznaczono: „Pozycja kapelanów wojskowych jest regulowana specjalnymi ustawami” (kan. 569). Te specjalne ustawy to na pewno przepisy partykularne, które wydawano z okazji zawierania przez Stolicę Apostolską z jakimś państwem konkordatu bądź też konwencji.

Tak wyglądała sytuacja do dnia 21 lipca 1986 roku, kiedy to weszła w życie Konstytucja Apostolska Jana Pawła II *Spirituali militum curae* (21. 04. 1986 r.) na temat ordynariatów woj-

³⁵ Por. AAS 75 (1983) 190.

³⁶ Odpowiedź z dnia 13.06.1980 r.: AAS 72 (1980) 767.

³⁷ Dekret soborowy o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele, n. 43.

³⁸ AAS 43 (1951) 562.

³⁹ Por. Dekret soborowy *Christus Dominus*, n. 43, nota 1.

skowych⁴⁰. Przyniosła ona szereg ważnych postanowień na temat pozycji prawnej tych diecezji personalnych. Określono najpierw, że „Ordynariaty wojskowe, które także mogą nazywać się połowymi i które w prawie są zrównane z diecezjami, stanowią okręgi kościelne o szczególnym charakterze i rządzą się własnymi, nadanymi przez Stolicę Apostolską statutami, w których w sposób bardziej szczegółowy zostaną określone przepisy zawarte w niniejszej Konstytucji, z uwzględnieniem tam, gdzie to jest aktualne, umów zawartych pomiędzy Stolicą Apostolską a państwami” (I, § 1). Gdzie będą tego wymagały okoliczności, Stolica Apostolska — po wysłuchaniu zdania Konferencji Biskupów — utworzy nowe ordynariaty wojskowe (§ 2).

Konstytucja Apostolska zawiera ponadto szereg innych ważnych zarządzeń. Ordynariusz wojskowy z reguły otrzymuje sakrę biskupią (II, § 1), należy do miejscowej Konferencji Biskupów (III), może erygować własne seminarium (VI, § 3), posiada Radę Kapłańską (§ 5) itd.

Odnosnie do Konferencji Biskupów ukazały się odpowiedzi Komisji Interpretacyjnej dotyczące działalności prawnej tej instytucji. Pierwsza dała odpowiedź (21. 12. 1979 r.) na pytanie: „Czy władza wydawania norm ogólnych, o jakiej mowa w pierwszej części n. 172 Instrukcji Duszpasterskiej *Communio et progressio* z dnia 23 maja 1971 roku przez Papieską Radę Środków Społecznego Przekazu, winna być rozumiana w ten sposób, że została udzielona Krajowej Konferencji Biskupów, czy też Komisji Biskupiej d/s Środków Społecznego Przekazu.” Na pierwsze pytanie odpowiedź była pozytywna, na drugie negatywna. Tak więc władza, o której mowa, przysługuje Konferencji Biskupów⁴¹.

Druga odpowiedź (05. 07. 1985 r.), dotycząca również władzy Konferencji Biskupów, wyjaśniła, że „dekrety ogólne”, o jakich mowa w kan. 455 § 1, obejmują również dekrety wykonawcze, regulowane przepisami kan. 31—51 KPK⁴².

Ta sama Komisja dała dwa wyjaśnienia do kan. 502 § 1. Najpierw stwierdzono, że nie przestaje być członkiem Kolegium Konsultorów ten, kto utracił członkostwo w Radzie Kapłańskiej. Na pytanie zaś, czy biskup diecezji ma obowiązek uzupełnić liczbę Kolegium Konsultorów, gdy ktoś przestał być członkiem przed upływem pięciolecia, odpowiedź brzmiała: *Negative et ad mentem*. Myśl zaś jest taka, że obowiązek zamianowania nowego członka istnieje tylko wtedy, gdyby liczba była mniejsza od wskazanej w kan. 502 § 1⁴³, a więc poniżej sześciu.

⁴⁰ AAS 78 (1986) 481—486. Por. L'Osservatore Romano, wyd. polskie, nr. 4 z 1986 r., s. 32.

⁴¹ AAS 72 (1980) 106

⁴² AAS 76 (1985) 771.

⁴³ Odpowiedź z dnia 26.06.1984 r.: AAS 75 (1984) 747.

W dniu 18 marca 1987 roku Kongregacja Spraw Duchowieństwa przesłała do Przewodniczących Konferencji Biskupów List, w którym zawarto mocne przypomnienia odnośnie do stroju chórowego⁴⁴. Dotyczy to głównie kapituł kanoników.

Z pierwszego roku pontyfikatu Jana Pawła II (29. 06. 1979 r.) pochodzą odpowiedzi dotyczące łączenia parafii z osobą moralną. Wyjaśniono najpierw, że przepis motu proprio *Ecclesiae sanctae* (I, n. 33), przyznający ordynariuszowi miejsca uprawnienie do powierzania instytutowi zakonnemu parafii, zawiera w sobie także upoważnienie do rozwiązania unii, o której w kan. 1425 (KPK 1917 r.).

Następne wyjaśnienie dotyczy ogólnie sprawy łączenia parafii z osobą moralną. Na pytania: I. Czy przepisy zawarte w motu proprio *Ecclesiae sanctae* (I, n. 21) dotyczące parafii złączonych w sposób pełny z kapitułami kanoników, należy stosować także do parafii, które w sposób pełny powierzono instytutom zakonnym, zgodnie z przepisem kan. 1425 (KPK 1917 r.) — II. Jeśli tak, to czy wspomnianą parafię należy odłączyć i czy takie złączenie jest zakazane w przeszłości? Na pierwsze pytanie odpowiedź brzmiała: „Nie”. Odpowiadając zaś na drugie pytanie stwierdzono, że odpowiedź zawarta jest w pierwszej odpowiedzi⁴⁵. Powyższe odpowiedzi mogą być pomocne także obecnie przy interpretacji kan. 520.

W nowym Kodeksie zamieszczono w jednym miejscu normy prawne dotyczące kapelanów, wśród których wymienia się imiennie również kapelanów migrantów i ludzi podróżujących (por. kan. 568). W związku z tą grupą duszpasterzy należy mieć na uwadze już wcześniej przyznane im uprawnienia, które nadal zachowują swoją moc. Papieska Komisja Migransów i Ludzi podróżujących wydała dnia 19 marca 1982 roku Dekret przyznający kapelanom specjalne uprawnienia, a wiernym należącym do tej grupy, przywileje⁴⁶.

3. Instytuty życia konsekrowanego

W części III drugiej księgi obecnego Kodeksu zamieszczono przepisy dotyczące instytutów życia konsekrowanego oraz stowarzyszeń życia apostołskiego. W związku z Jubileuszowym Rokiem Odkupienia (25. 03. 1983—22. 04. 1984) Jan Paweł II ogłosił (25. 03. 1984 r.) Adhortację Apostolską *Redemptio-nis donum* — o konsekracji zakonnej w świetle tajemnicy odku-

⁴⁴ AAS 79 (1987) 603—604.

⁴⁵ AAS 71 (1979) 696.

⁴⁶ AAS 74 (1982) 742—745.

pienia⁴⁷. Znajdujemy w niej wiele cennych naświetleń dotyczących następujących tematów: powołanie, konsekracja, rady ewangeliczne, miłość Kościoła.

Dnia 31 maja 1983 roku, a więc wkrótce po promulgacji nowego Kodeksu prawa kanonicznego, Kongregacja Zakonów i Instytutów Świeckich wydała dokument w sprawie: *Istotne elementy nauczania Kościoła* na temat życia konsekrowanego w zastosowaniu do instytutów oddających się pracy apostołskiej⁴⁸. W aspekcie kanonicznym szczególnie cenna jest część III dokumentu: „Niektóre normy podstawowe”. Zamieszczono tutaj wiele cennych wskazówek praktycznych, mających charakter obowiązujących wytycznych, które powinny być znane i zachowywane.

Dnia 2 lutego 1984 roku ta sama Kongregacja wydała dwa dekrety⁴⁹. Pierwszym przyznała szczególne uprawnienia najwyższym przełożonym wraz z ich radami instytutów życia konsekrowanego oraz stowarzyszeń życia apostołskiego do wydawania niektórych norm, zgodnie z przepisami Kodeksu prawa kanonicznego. Drugi dekret dotyczy składania ślubów w instytutach zakonnych.

Ponadto ukazało się kilka odpowiedzi Papieskiej Komisji Interpretacyjnej do poszczególnych kanonów. Zgodnie z postanowieniem kan. 684 § 3 na przejście zakonnika z klasztoru niezależnego do innego klasztoru tegoż instytutu albo federacji bądź też konfederacji, wymagana jest i wystarcza zgoda przełożonego wyższego obydwu klasztorów, jak również kapituły klasztoru przyjmującego, z zachowaniem innych wymogów przepisanych we własnym prawie. Nie jest wymagana nowa profesja. Papieska Komisja Interpretacji KPK wyjaśniła (20. 06. 1987 r.), że przez zakonnika w powyższej dyspozycji kodeksowej należy rozumieć zarówno tego, który złożył śluby wieczyste, jak i zakonnika ślubów czasowych⁵⁰.

Ta sama Komisja wydała (17. 10. 1986 r.) dwie odpowiedzi do kan. 700. Stwierdzono najpierw, że dekretu wydalającego nie należy komunikować zainteresowanemu przed zatwierdzeniem go przez Stolicę Apostolską. Następnie wyjaśniono, że rekurs od takiego dekretu należy kierować do Kongregacji Zakonów i Instytutów Świeckich, która go zatwierdziła, nie zaś do Trybunału Sygnatury Apostolskiej⁵¹. Wreszcie Papieska Komisja wyjaśniła, że biskup zakonnik nie posiada we własnym instytucie zakonnym głosu czynnego i biernego⁵².

⁴⁷ AAS 76 (1984) 513—546. Por. L'Osservatore Romano, wyd. polskie, nr. 3 z 1984 r., s. 3 mn.

⁴⁸ L'Osservatore Romano, wyd. polskie, nr. 7—8 z 1983 r., s. 15 n.

⁴⁹ AAS 76 (1984) 498—500.

⁵⁰ AAS 79 (1987) 1249.

⁵¹ AAS 78 (1986) 1323.

⁵² Tamże, s. 1324.

II. Posługa nauczania

Wśród wstępnych kantonów trzeciej księgi Kodeksu, gdzie regulowana jest interesująca nas tutaj sprawa, jeden dotyczy dialogu ekumenicznego (por. kan. 755), z czym łączy się także dialog z innymi religiami. W związku z tym trzeba wskazać na dokument Sekretariatu dla Niechrześcijan (10. 06. 1984 r.) poświęcony sprawom dialogu i misji, w którym została ukazana postawa Kościoła wobec wyznawców innych religii⁵³. W następnym roku (1985) Komisja d/s stosunków religijnych z Judaizmem ogłosiła dokument: *Zydzi i Judaizm w głoszeniu słowa Bożego i katechezie Kościoła katolickiego (Wskazówki do właściwego przedstawiania tych zagadnień)*⁵⁴.

Dwie są podstawowe formy nauczania w Kościele: homilia i katecheza. Pierwsza stanowi część liturgii eucharystycznej i oznacza wyjaśnienie jakiegoś tekstu Pisma świętego, ewentualnie innego tekstu części stałych lub własnych Mszy z dnia, uwzględniające czy to czczoną tajemnicę, czy też szczególne potrzeby słuchaczy⁵⁵. Zgodnie z postanowieniem kan. 767 § 1 homilia została zarezerwowana kapłanowi lub diakonowi. Do tego właśnie kanonu ukazała się (20. 06. 1987 r.) odpowiedź Komisji Interpretacyjnej wyjaśniająca, że biskup diecezji nie może udzielić dyspensy od zawartego tu zakazu⁵⁶.

Mając na uwadze drugą formę nauczania czyli katechezę, trzeba wskazać na Adhortację Apostolską Jana Pawła II *Catechesi tradendae*, z dnia 16 października 1979 roku (w pierwszą rocznicę pontyfikatu Papieża) — o katechizacji w naszych czasach⁵⁷. Ma ona bezpośredni związek z IV zwyczajną sesją Synodu Biskupów, odbytą w październiku 1977 roku.

Misyjna działalność Kościoła dokonuje się m.in. przy pomocy *Papieskich Dzieł Misyjnych*, które powinny działać w każdej diecezji (por. kan. 791, n. 2). Jan Paweł II, podczas audiencji udzielonej w dniu 26 czerwca 1980 roku, Prefektowi Kongregacji Ewan gelizowania Narodów, zatwierdził ostatecznie statuty *Papieskich Dzieł Misyjnych*, które dotychczas posiadały tylko tymczasową

⁵³ *Normae quaedam de Ecclesiae rationibus ad assecclas aliarum religionum*: AAS 76 (1984) 816—828. Por. L'Osservatore Romano, wyd. polskie, nr. 1 z 1984 r., s. 1. Por. także „*Sekty albo nowe ruchy religijne*”. Raport opracowany przez Sekretariat Stanu, Sekretariat Jedności Chrześcijan, Sekretariat dla Niechrześcijan i Radę d/s Kultury (L'Osservatore Romano, wyd. polskie, nr. 5 z 1986 r., s. 3).

⁵⁴ L'Osservatore Romano, wyd. polskie, nr. 6—7 z 1985 r., s. 1 n.
⁵⁵ Por. E. Szafronowski, *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. III, s. 30 n.

⁵⁶ AAS 79 (1987) 1249.

⁵⁷ AAS 71 (1979) 1277—1340 (PPK, t. XII, z. 2, nn. 23547—23734).

aprobata (ad experimentum), udzieloną przez Pawła VI dnia 10 kwietnia 1976 roku⁵⁸.

Ojciec święty, jeszcze jako Metropolita Krakowski, mocno był zainteresowany sprawą studiów kościelnych⁵⁹. Stąd zrozumiałe jest, że wkrótce po objęciu posługi Najwyższego Pasterza promulgował (15. 04. 1979 r.) Konstytucję Apostolską *Sapientia christiana* — o uniwersytetach i wydziałach kościelnych⁶⁰. Była ona bardzo potrzebna, ponieważ za pontyfikatu Pawła VI sprawy te były jedynie tymczasowo uregulowane⁶¹. Nowa Konstytucja Apostolska zastąpiła podobny dokument wydany przez Piusa XI *Deus scientiarum Dominus* z dnia 24 maja 1931 roku⁶². Z kolei Kongregacja Formacji Katolickiej ogłosiła (29. 04. 1979 r.) *Zarządzenia wprowadzające w życie Konstytucję Apostolską Jana Pawła II „Sapientia christiana”*⁶³.

Dnia 25 czerwca 1980 roku Kongregacja Nauki Wiary ogłosiła dwa wyjaśnienia dotyczące prawidłowej interpretacji Dekretu teże Kongregacji *Ecclesiae pastorum*, który dotyczy obowiązku starania się o aprobatę kościelną⁶⁴. Wyjaśniono najpierw, że wspomniany dekret nie uchylił obowiązku starania się o aprobatę Stolicy Apostolskiej na wydawanie krajowych katechizmów i dyrektorów katechetycznych. Ponadto stwierdzono, że słowo „zaleca się”, zamieszczone w art. 5, n. 1 tegoż Dekretu, nie pozbawia ordynariuszy prawa domagania się na wydawanie książek lub pism, o których we wspomnianym Dekrecie.

Obydwa wyjaśnienia, chociaż pochodzą z okresu przedkodeksowego, są również obecnie pomocne przy interpretacji kanonów regulujących sprawę aprobaty kościelnej. Mamy ponadto odpowiedź Komisji Interpretacji KPK z dnia 20 czerwca 1987 roku, dotyczącą dyspozycji zawartej w kan. 830 § 3. Wyjaśniono, że w książkach wydawanych drukiem należy zaznaczyć kto udzielił zezwolenia, a także miejscowość i datę zezwolenia⁶⁵.

⁵⁸ Wydanie broszurowe.

⁵⁹ Był przewodniczącym Komisji Episkopatu d/s Nauki.

⁶⁰ AAS 71 (1979) 469—499 (PPK, t. XII, z. 1, nn. 23053—23244).

⁶¹ Kongregacja Formacji Katolickiej opublikowała (20.05.1968 r.) *Niektóre Normy dokonujące odnowy Konstytucji Apostolskiej „Deus scientiarum Dominus”*, dotyczącej akademickich studiów kościelnych — *Normae quaedam ad Constitutionem Apostolicam „Deus scientiarum Dominus” de studiis academicis ecclesiasticis recognoscendam* (PPK, t. III, z. 1, nn. 5113—5225).

⁶² AAS 23 (1931) 241—262.

⁶³ *Ordinationes ad Constitutionem Apostolicam „Sapientia christiana rite exsequendam*: AAS 71 (1979) 500—521 (PPK, t. XII, z. 1, nn. 23244—23413).

⁶⁴ AAS 72 (1980) 756 (PPK, t. XII, z. 2, nn. 24316—24319). Por. także Odpowiedź w tej samej sprawie, z dnia 7 lipca 1983 r.: AAS 75 (1983) 45.

⁶⁵ AAS 79 (1987) 1249.

III. Posługa uświęcania

Posługę uświęcania wypełnia Kościół w szczególny sposób przez świętą liturgię, która obejmuje przede wszystkim sprawowanie sakramentów świętych. Sakramenty bowiem Nowego Testamentu, ustanowione przez Chrystusa i powierzone Kościołowi, jako czynności Chrystusa i Kościoła, są znakami oraz środkami, poprzez które wyraża się i wzmacnia wiara, oddawany jest Bogu kult i dokonuje się uświęcenia człowieka (por. kan. 840).

Odnowa soborowa, która na pierwszym miejscu objęła liturgię, przyniosła wspaniałe owoce. Jednakże w związku z podejmowaniem autentycznej odnowy, pojawiły się również próby skierowania jej na niewłaściwe drogi. Przykładem tego może być sprawa chrztu dzieci. Niektórzy zaczęli wyrażać zdanie, że udzielanie chrztu należy odłożyć do wieku, w którym przyjmujący będzie mógł sam podjąć związane z nim obietnice, a nawet do czasu wejścia w wiek dojrzały.

W takiej sytuacji musiała zabrać głos dykasteria, której głównym zadaniem jest strzeżenie depozytu wiary oraz stałej praktyki Kościoła. Dnia 20 października 1980 roku Kongregacja Nauki opublikowała *Instrukcję na temat chrztu dzieci*⁶⁶. Wcześniej sprawę tę konsultowano z niektórymi Konferencjami Biskupów⁶⁷. Instrukcja jest obszernym dokumentem, która wszechstronnie naświetla to zagadnienie, ze szczególnym uwzględnieniem tradycji. Stąd też i cały dokument określono krótko jako *potwierdzenie tradycji*.⁶⁸

Papieska Komisja Interpretacji Dekretów Soboru Watykańskiego II udzieliła odpowiedzi na temat szafarza bierzmowania. Wyjaśniła, że prezbiter nie może udzielać tego sakramentu osobie, która po przyjęciu chrztu w Kościele katolickim nigdy nie praktykowała wiary bez własnej winy — gdy jest dopuszczana do pełnego praktykowania. Może natomiast bierzmować, jeśli został wyznaczony przez biskupa, aby przyjął do pełnej wspólnoty Kościoła osobę dorosłą ważnie ochrzczonej w Kościele katolickim, która bez własnej winy została wychowana w religii niekatolickiej lub do niej się włączyła — w ramach obrzędu dopuszczenia⁶⁹.

W odniesieniu do Eucharystii mamy do odnotowania kilka aktów prawnych z okresu Pontyfikatu Jana Pawła II. Zaczniemy od Listu Apostolskiego *Dominicae Cenae*, z dnia 24 lutego 1980 roku, skierowanego do biskupów, a dotyczącego Tajemnicy i Kultu Najświętszej Eucharystii⁷⁰. Obok doktryny spotykamy w nim wiele spraw praktycznych, posiadających aspekt prawny. W tymże li-

⁶⁶ AAS 72 (1980) 1137—1156 (PPK, t. XII, z. 2, nn. 24166—24226).

⁶⁷ Por. Instrukcja, n. 3 (jw., n. 24169).

⁶⁸ *Conferma della tradizione* (jw., nn. 24228—24238).

⁶⁹ Odpowiedź z 21.12.1979 r.: AAS 72 (1980) 105.

⁷⁰ AAS 72 (1980) 113—148 (PPK, t. XII, z. 1, nn. 22924—23008).

ście Papież zapowiedział wydanie specjalnej instrukcji. W związku z tym Kongregacja Sakramentów i Spraw Kultu Bożego ogłosiła (17. 04. 1980 r.) Instrukcję *Inaestimabile donum* — w sprawie niektórych norm dotyczących Tajemnicy eucharystycznej⁷¹. Zamieszczono w niej wiele praktycznych naświetleń dotyczących odnowy liturgicznej, łącznie ze wskazaniem karygodnych nadużyć.

Ta sama Kongregacja skierowała (19. 06. 1980 r.) do wszystkich ordynariuszy pismo na temat języka łacińskiego w liturgii oraz tzw. Mszy trydenckiej⁷². Wspomniane pismo miało charakter ankiety, zawierającej kilka pytań⁷³, na które należało odpowiedzieć. Po napłynięciu i rozważeniu odpowiedzi, Kongregacja Spraw Kultu Bożego, w dniu 3 października 1984 roku, skierowała List do Przewodniczących Konferencji Biskupów, w którym biskupi diecezji zostali upoważnieni do udzielania zezwoleń na odprawianie w języku łacińskim Mszy „trydenckiej”, według mszału z 1962 roku, z zachowaniem określonych warunków⁷⁴.

Kongregacja Nauki Wiary skierowała (06. 08. 1983 r.) do Biskupów Kościoła katolickiego List *Sacerdotium ministeriale* — na temat pewnych spraw dotyczących szafarza Eucharystii⁷⁵. Praktycznie ważne są odpowiedzi teźże Kongregacji na temat kapłana, który nie może przyjmować drugiej postaci w sposób przewidziany zwyczajnie przy odprawianiu (29. 10. 1982 r.). Zaleca się najpierw, by Mszę koncelebrował, przyjmując drugą postać przez zanurzenie. Ponadto ordynariusz miejsca może zezwolić, by w takiej sytuacji kapłan nawet sam odprawiał i przyjmował drugą postać przez zanurzenie, a pozostałą część drugiej postaci spożywał wierny asystujący⁷⁶.

Ta sama Kongregacja wyjaśniła, że ordynariusz miejsca może zezwolić na przyjmowanie Komunii świętej pod postacią tylko wina w wypadku osób chorych wymagających stosowania bezglutenowej diety. Nie może on natomiast zezwolić, by dla takich osób przygotowywano specjalne hostie bezglutenowe⁷⁷. W związku

⁷¹ AAS 72 (1980) 331—343 (PPK, t. XII, z. 1, nn. 23498—23546).

⁷² PPK, t. XII, z. 2, nn. 24320—24326.

⁷³ Oto treść pytań: 1.a) Czy w diecezji, której jesteś pasterzem, są odprawiane Msze w języku łacińskim; b) Czy są postulaty, aby wprowadzić język łaciński do liturgii mszalnej? Czy zmniejsza się lub zwiększa ilość tych petycji? 2. Czy są w twojej diecezji osoby lub specjalne grupy domagające się odprawiania Mszy w języku łacińskim według dawnego obrzędu („Mszy trydenckiej”)? Jaka jest wielkość lub znaczenie tych grup? Jakie są racje skłaniające do takiego nastawienia duchowego i wyrażania tego rodzaju postulatów? Uprzejmie proszę o przesłanie odpowiedzi na powyższe pytania przed dniem 31 października 1980 r.

⁷⁴ AAS 76 (1984) 1088—1089.

⁷⁵ AAS 75 (1983) 1001—1009.

⁷⁶ AAS 74 (1982) 1298.

⁷⁷ Tamże.

z możliwością przyjmowania Komunii po raz drugi tego samego dnia, o czym mowa w kan. 917, Komisja Interpretacji KPK, że nie można tego rozumieć rozszerzająco, a więc w ten sposób jakoby upoważniono do przyjmowania Komunii świętej tyle razy, ile razy ktoś uczestniczy we Mszy świętej⁷⁸.

W odniesieniu do kan. 951 § 1 wspomniana Komisja wyjaśniła (23. 04.1987 r.), kogo należy rozumieć przez ordynariusza, który określa cele, na jakie powinny być przeznaczone ofiary za Msze binacyjne. Jest nim z reguły własny ordynariusz, z wyjątkiem jednak proboszczów i wikariuszy parafialnych, dla których będzie nim ordynariusz miejsca⁷⁹.

Kilka odpowiedzi Papieskiej Komisji dotyczy małżeństwa⁸⁰. Jedną kan. 1103 przewidującego nieważność małżeństwa zawieranego pod wpływem określonego w nim przymusu i bojaźni. Wyjaśniono, że cytowana wyżej dyspozycja ma zastosowanie także w odniesieniu do małżeństw zawieranych przez niekatolików⁸¹. Odnośnie do formy kanonicznej najpierw wyjaśniono, że poza niebezpieczeństwem śmierci biskup diecezjalny nie może od niej dyspensować przy małżeństwie, w którym obie strony są katolikami⁸².

Gdy wreszcie idzie o osoby zobowiązane do formy kanonicznej, które usiłowały zawrzeć małżeństwo cywilne lub wobec ministra akatolickiego to — zgodnie z wyjaśnieniem Komisji — dla stwierdzenia ich stanu wolnego, nie jest wymagany proces oparty na dokumentach — o którym w kan. 1686 KPK — lecz wystarcza badanie przedmałżeńskie, zgodnie z przepisami kan. 1066—1067 KPK⁸³.

Do aktów kultu Bożego zalicza się także sakramentalia, wśród których ważne miejsce zajmują błogosławieństwa (por. kan. 1170—1171). Dekretem Kongregacji Spraw Kultu Bożego (03. 05. 1984 r.) został ogłoszony nowy tytuł Rytuału Rzymskiego: *Ordo Benedictionum*⁸⁴. Jego łacińskie wydanie weszło od razu w życie, natomiast tłumaczenia na języki narodowe sporządzone przez Konfe-

⁷⁸ Odpowiedź z dnia 11.07.1984 r.: AAS 76 (1984) 746.

⁷⁹ AAS 79 (1987) 1132.

⁸⁰ Pierwsza z tych odpowiedzi (21.12.1979 r.) wyjaśniła, że diakon asystujący przy zawieraniu małżeństwa na podstawie otrzymanej delegacji może dyspensować od przeszkód małżeńskich zgodnie z postanowieniem kan. 1044 KPK (1917 r.): AAS 72 (1980) 105 Nowy Kodeks uwzględnia to w kan. 1079 § 2, wyliczając obok kapłana również diakona.

⁸¹ Odpowiedź Komisji Interpretacji KPK z 23.04.1987 r.: AAS 79 (1987) 1132.

⁸² Odpowiedź z dnia 05.07.1985 r.: AAS 77 (1985) 71. Stwierdzono bezpośrednio, że w tym wypadku nie może korzystać z władzy dyspensowania przyznanej mu w kan. 87 § 1.

⁸³ Odpowiedź z dnia 11.07.1984 r.: AAS 76 (1984) 747.

⁸⁴ *Ordo benedictionum Ritualis Romani fit publici iuris*: AAS 76 (1984) 1085—1086.

rencję Biskupów i zatwierdzone przez Stolicę Apostolską, wejdą w życie od dnia wskazanego przez miejscową Konferencję Biskupów. W tym samym roku wspomniana wyżej Kongregacja ogłosiła (14. 09. 1984 r.) typiczne wydanie łacińskie *Ceremoniału Biskupiego*⁸⁵.

W tytule o sakramentaliach Kodeks uwzględni również sprawę egzorcyzmów (por. kan. 1172). W dniu 29 września 1985 roku Kongregacja Nauki Wiary skierowała do wszystkich ordynariuszy miejsca List, w którym przypomniała normy obowiązujące w tej materii⁸⁶.

Penitencjaria Apostolska, której kompetencji podlegają również odpusty, dekretem z dnia 14 grudnia 1985 roku zezwoliła, aby papieski odpust zupełny, którego biskupi diecezjalni mogą udzielać trzy razy w roku, mógł być zyskiwany za pośrednictwem środków społecznego przekazu⁸⁷.

W nowym Kodeksie znalazły się dyspozycje dotyczące sanktuariów (kan. 1230—1234). W związku z Rokiem Maryjnym, Komisja Główna obchodów tego Roku skierowała (07. 10. 1987 r.) List do wszystkich biskupów katolickich na temat sanktuariów maryjnych⁸⁸. W tym obszernym dokumencie znajduje się wiele praktycznych wskazań odnośnie do duszpasterstwa w sanktuariach.

IV. Procesy

Zanim przejdziemy do aktów prawnych dotyczących procesów, można zasygnalizować Notyfikację Kongregacji Nauki Wiary, opublikowaną tuż po promulgacji nowego Kodeksu (12. 03. 1983 r.), w której na nowo przypomniano sankcje kanoniczne, jakie zaciągają biskupi nieprawnie udzielający prezbiterom święceń kapłańskich oraz ci, którzy od takich przyjmują święcenia czy to biskupie czy prezbiteratu⁸⁹.

Gdy chodzi o prawo procesowe trzeba wskazać dokumenty dotyczące procesu kanonizacyjnego. Promulgowany przez Jana Pawła II Kodeks — w przeciwieństwie do poprzedniego⁹⁰ — nie zamieścił tego działu prawa. W kan. 1403 zamieszczono następującą

⁸⁵ *Novum Caeremoniale Episcoporum fit publici iuris*: tamże, s. 1086—1087.

⁸⁶ *Epistula Ordinariis locorum missa: in mentem normae vigentes de exorcismis revocantur* — AAS 77 (1985) 1169—1170.

⁸⁷ *Decretum. De indulgentiis ope instrumenti televisifici vel radiophonici lucrandis*: AAS 77 (1985) 293—294.

⁸⁸ Por. *L'Osservatore Romano*, wyd. polskie, nr. 11-2 z 1987 r., s. 4.

⁸⁹ *Notificatio qua poenae canonicae Episcopis qui illicite alios episcopos ordinaverunt illisque hoc modo illegitimo ordinatis denuo committuntur*: AAS 75 (1983) 392—393.

⁹⁰ Poprzedni Kodeks, w księdze IV całą część II poświęcił tej sprawie: *De causis beatificationis Servorum Dei et canonizationis Beatorum* (kan. 1999—2141).

dyspozycję: Sprawy kanonizacji Sług Bożych rządzą się szczególną ustawą papieską (§ 1). W sprawach tych ponadto mają zastosowanie przepisy tego Kodeksu, ilekroć w tejże ustawie odsyła się do prawa powszechnego albo chodzi o normy, które z samej natury dotyczą także tych spraw (§ 2).

Szczególną „ustawą papieską”, o której wyżej, stała się przede wszystkim Konstytucja Apostolska Jana Pawła II *Divinus perfectionis Magister*, promulgowana razem z Kodeksem (25. 01. 1983 r.)⁹¹. Dnia 7 lutego 1983 roku Kongregacja Spraw Kanonizacyjnych ogłosiła *Normy dotyczące spraw kanonizacyjnych, które winny być zachowane w dochodzeniu diecezjalnym*⁹². W tym samym dniu opublikowała również *Dekret ogólny*, dotyczący spraw Sług Bożych, których proces toczy się aktualnie w Kongregacji⁹³.

Komisja Interpretacji Kodeksu (17. 05. 1986 r.) wyjaśniła, że w kan. 1673, n. 3, należy mieć na uwadze wikariusza sądowego diecezji, w której strona pozwana ma stałe miejsce zamieszkania. Gdyby zaś w jakimś wypadku nie było wikariusza sądowego, wtedy wymagana jest zgoda biskupa diecezji⁹⁴. Ta sama Komisja wyjaśniła, że gdy ktoś po zaniechaniu lub zrzeczeniu się sprawy, pragnie ją wnieść na nowo lub kontynuować, wtedy powinien to czynić w trybunale, który jest kompetentny w czasie wznowienia sprawy⁹⁵.

Zakończenie

W wielu wypadkach ograniczono się tutaj tylko do wyliczenia aktów prawnych jakie podjęto w okresie pontyfikatu Jana Pawła II do końca 1987 roku. Na pewno nie uwzględniono wszystkich, ponieważ obecnie niełatwo przeprowadzić rozgraniczenie pomiędzy dokumentami o charakterze tylko teologicznym i takimi, które będąc teologicznymi posiadają jednocześnie aspekt prawny. Przykładowo można wskazać na Deklarację Kongregacji Nauki Wiary o eutanazji (05. 05. 1980 r.)⁹⁶.

⁹¹ AAS 75 (1983) pars I, s. 249—255. Tekst polski został zamieszczony w *L'Osservatore Romano*, wyd. polskie, nr 4 z 1983 r., s. 3—4.

⁹² AAS, jw., s. 396—403. Por. *L'Osservatore Romano*, jw.,

⁹³ AAS, jw., s. 403. Por. H. Miśtał, *Komentarz do Konstytucji Apostolskiej „Divinus Perfectionis Magister”*, Lublin 1987.

⁹⁴ AAS 78 (1986) 1323.

⁹⁵ Tamże, s. 1324.

⁹⁶ Wydanie broszurowe. Podobne dokumenty: List (Kongregacji Nauki Wiary) w sprawie niektórych zagadnień związanych z eschatologią (17.05.1979 r.) Watykan 1979 r.; tejże Kongregacji: *Epistula ad universos Ecclesiae episcopos de pastoralis personarum homosexualium cura*: AAS 79 (1987) 543—555.

Dokonany jednak tutaj ten swego rodzaju przegląd materiału prawnego pozwolił wystarczająco zorientować się, co w omawianym okresie zostało podjęte bądź bezpośrednio przez Papieża, bądź z jego inicjatywy, czy też potwierdzone jego autorytetem. Jest to naprawdę dużo i na wielu odcinkach posiada epokowe znaczenie. Wypada jeszcze raz w tym miejscu powtórzyć, że najważniejszym aktem prawnym stał się Kodeks prawa kanonicznego. Słusznie podkreśla się, że jest on w znacznym stopniu osobistym dziełem Papieża.

De legislatione Ioannis Pauli II

Activitas legislativa Papae Nostri iam antea in campo legis particularis bene nota est. Ipse enim, uti pastor Ecclesiae Cracoviensis, synodum dioecesanam, et, uti Metropolita Cracoviensis, concilium provinciale, celebravit.

Nunc, decenio Summi Pontificatus Eius celebrantes, omnes actus legislativos ab Ipso vel ab dicasteriis Curiae Romanae in memoniam revocare volumus, sed hic praeter Codicem Iuris Canonici. Isti actus multi et praeclari sunt. Hoc in articulo hoc modo positi sunt: I. De Populo Dei. 1. De christifidelibus. 2. De Ecclesiae constitutione hierarchica. 3. De institutis vitae consecratae. II. De Ecclesiae munere docendi. III. De Ecclesiae munere sanctificationis. IV. De processibus